

بسمه تعالی

فرصت نگارش پایان نامه

بحمدلله امروزه نهج البلاغه در مراکز آموزش عالی حوزوی و دانشگاهی مطرح است و رساله‌های علمی و پایان نامه‌هایی در این رابطه نگاشته می‌شود، که حجم عظیمی از منابع علمی و آموزشی کشور را تشکیل می‌دهد.

البته لازم به ذکر است که پایان نامه‌ها بویژه آنها که مربوط به نهج البلاغه است باید از چند ویژگی برخوردار باشد:

- ۱- برگرفته از مجموعه نهج البلاغه و اشراف نسبی بر محتوای خطبه‌ها، نامه‌ها و کلمات قصار.
- ۲- قدرت انتخاب و تحلیل و جمع بندی مطالب.
- ۳- استفاده از شروح و تفاسیر نهج البلاغه.
- ۴- اقتراح و گزینش موضوعی که مورد ابتلاء و نیاز جامعه امروز باشد.
- ۵- پرهیز از کپی برداری و ایراد مطالب تکراری و یا تحقیقاتی غیر مفید و غیر لازم.
- ۶- دقت و کاوش در سخنان امام علیه السلام و اکتفا نکردن به گفته‌ها و نوشته‌های دیگران.

۱- انس و آشنایی با نهج البلاغه

نوشتن یک بحث علمی و پژوهشی نیاز به مطالعه نسبتاً گسترده و فراگیر دارد و کسی که می‌خواهد درباره موضوعی از موضوعات نهج البلاغه رساله‌ای بنویسد باید با نهج البلاغه آشنا بوده و آن را مطالعه کرده باشد و در کنار سایر منابع، این کتاب ارزشمند را سرلوحه کار خود قرار دهد، و هر روز بخشی از آن را با دقت مطالعه و فیش برداری و موضوع بندی کند، کسی که تا کنون با نهج البلاغه انس و الفت نداشته، اگر بخواهد ابتدا به ساکن شروع به نوشتن مقاله یا رساله کند معلوم است که چیز ارزشمندی نخواهد شد. و نیز اگر هم بخواهد به معجم‌های مربوطه مراجعه کند و الفبایی مطالبی را گزینش نماید باز هم به هدف مطلوب نخواهد رسید، زیرا بسیاری از مطالب مهم در ذیل مطالعه الفبایی به دست نخواهد آمد. امام علیه السلام در خطبه‌ها و نامه‌ها و کلمات قصار مطالبی را ایراد فرمودند که می‌تواند توضیح و تفسیر دیگر کلمات باشد و این با مراجعه به فهرست الفبایی حاصل نخواهد شد، مثل کلمه «مضیء المصابیح» که تفسیر امامت شده، در هیچ فهرست الفبایی ثبت نشده است.

۲- قدرت انتخاب، تحلیل و جمع بندی

کسی که دوره آموزشی دانشگاهی را گذرانده باید قدرت انتخاب و تحلیل و جمع بندی مطالب را پیدا کرده و بتواند از خلال مطالب و اطلاعات، مطلب مورد نظر خود را به دست آورد. البته این قدرت با مطالعه، بحث و گفتگو و نوشتن، آن هم زیر نظر استاد واجد شرایط به وجود خواهد

آمد. دروس دانشگاهی با دروس دبیرستان باید تفاوت «ماهوی» داشته باشد، و استاد باید روحیه و قدرت نقد و بررسی را در دانشجویان زنده و زیاد کند و آنها را به مطالعه «عرضی» و «عمقی» عادت دهد، و از آنان تحقیق بخواهد تا بدین کار عادت کرده و روحیه و قدرت تحلیل و اظهار نظر پیدا کنند.

فضای دانشگاه باید فضای تحقیق و بررسی باشد و استاد به دانشجو اصول و مبانی پژوهش را آموزش دهد، وی را وادار به پژوهش کند و زحمت کشیدن و تلاش در این راه را بخواهد و از کارهای تکراری و رونویسی باز دارد و در ضمن تلاش وسخت گیری در آموزش کاربردی، راه‌های موفقیت و کشف و تحلیل را با جدیت پیگیری نماید و دانشجو را رشد دهد.

یکی از نکته‌های مهم در حوزه‌های علمیه همین مطلب است، مثلاً معروف است که مرحوم آیت الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی^۱ شاگرد پرور بودند، یعنی تنها به درس دادن و آموزش معمولی بسنده نمی‌کردند، بلکه طوری درس می‌دادند و راهنمایی می‌کردند که طلبه قدرت اجتهاد پیدا نماید.

۳- مراجعه به شروح و تفاسیر نهج البلاغه

نکته دیگر در نوشتن پایان نامه، مراجعه به شروح نهج البلاغه است، انصافاً علماء گذشته در این باره زحمات زیادی کشیده و مطالب ارزشمندی را نوشته‌اند که اگر بدان‌ها مراجعه شود می‌تواند راهنما و راهگشا بوده و مقدمه کشف و استخراج مطالب جدید باشد.

خوشبختانه در زمان‌های اخیر و پس از پیروزی انقلاب اسلامی شروح متعدد و جدیدی به دست آمده که نشان دهنده عمق مطالب نهج البلاغه و استقبال و علاقه وافر علماء و ظرفیت عظیم این مجموعه است.

دوستان ما در بنیاد نهج البلاغه در این زمینه به تعداد زیادی از شروح و ترجمه‌ها، در حدود ۱۲۵ مورد دست پیدا کرده‌اند و نیز مراکز متعددی در دنیا را شناسایی کرده که در رابطه با نهج البلاغه فعالیت داشته و تحقیقات و نشریاتی را منتشر کرده‌اند.

جالب آنکه در دنیایی که اسلام و تشیع مورد حمله و هجوم بیگانگان و معترضان است، گروه‌هایی از انسانهای منصف و حق طلب به این مجموعه نفیس روی آورده و از آن برای زندگی و رشد خود و جامعه استفاده می‌کنند.

۱. آیت الله العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری یزدی (۱۲۷۶-۱۳۵۵ق) معروف به آیت الله مؤسس از مراجع تقلید شیعه، بنیانگذار و زعیم حوزه علمیه قم از سال ۱۳۰۱ تا ۱۳۱۵ هجری شمسی بودند. ایشان علاوه بر تأسیس حوزه مقدسه قم به تربیت شاگردان عالم و مهذب پرداختند که سهم شگرفی در تحولات علمی در جهان تشیع داشتند. برخی از شاگردان ایشان از جمله حضرات آیات عظام: سید روح الله خمینی، محمد علی اراکی، سید محمد رضا گلپایگانی، سید محمد تقی خوانساری و سید احمد خوانساری در سال‌های بعد به مقام مرجعیت رسیدند.

۴- اقتراح و گزینش موضوع

از مهمترین ویژگی‌های پایان نامه نویسی اقتراح موضوع است. اگر دانشجو در طول دروس دانشگاهی اهل مطالعه و بررسی باشد. با منابع مختلف آشنا شود، مطالب مهم را یادداشت و فیش برداری کند، قهراً به نکات و موضوعات مهمی برخورد کرده که نیاز به تحقیق دارد و باید برای حل آنها همت کرده و راه‌های کشف آن را با فکر و بحث و مراجعه به استاد به دست آورد، و به بیان دیگر باید گمشده‌ای داشته باشد که به دنبال پیدا کردن آن باشد.

۵- پرهیز از کپی برداری

یکی از بزرگ‌ترین آفات در حوزه آموزش‌های عالی، کپی برداری یا سرقت‌های علمی است. هستند کسانی که حوصله تحقیق ندارند و سختی مطالعه و بررسی را بر نمی‌تابند و بیشتر دوست دارند که با راحتی و خوشگذرانی مدرکی هم دست و پا کنند، که دستمایه زندگی و درآمد شخصی آنان باشد. دانشگاهها و اساتید متعهد باید جلوی این توطئه را بگیرند و بدانند که مسامحه در این رابطه خیانت و ظلم به دانشجو و کشور بوده و سطح و وجهه علمی کشور را تنزل می‌دهد. دولت و وزارت علوم باید جداً جلوی این کار زشت را گرفته و با پایان نامه فروشی مقابله کنند و افرادی را که به عناوین مختلف به تجارت در این باره اقدام می‌کنند، شناسایی و مورد تنبیه قرار دهند.

مسئله «کپی برداری» هم از روش‌های زشت و برخاسته از روحیه ضد علم و از ردائل اخلاقی محسوب می‌شود که در شأن دانشگاه و دانشجو نیست و مقاله‌ها و رساله‌ها را از حوزه تحقیق و پژوهش خارج و جایگاه علمی کشور را به سقوط می‌کشاند.

۶- دقت، ابتکار و کشف علمی

درست است که باید از نوشته‌ها و گفته‌های اساتید و محققان استفاده کرد، و ندیدن اساتید و درک نکردن محضر بزرگان خود نقص و خسارت علمی به حساب می‌آید، ولی اکتفا کردن بدانها و تعطیلی فکر و بررسی هم اشکال و نقص است، باید از سرمایه‌های علمی اساتید بهره برد و آن را دستمایه کشف و دریافت‌های علمی جدید قرار داد.

لازم است که دانشجویان عزیز مطالعات خود را عمقی و عرضی قرار داده و در صدد کشف و استخراج مطالب جدید بوده و به دانسته‌ها و نوشته‌های موجود بسنده نکنند. به فرموده مقام معظم رهبری حضرت آیت الله العظمی خامنه‌ای «دامت برکاته» نهج البلاغه یکی از قبله‌های امید فکری ماست... امروز از همیشه به نهج البلاغه محتاج‌تریم.^۱

بدیهی است فکر، تامل و دقت در منابع به ویژه آیات قرآن و احادیث، سخنان، کردار و رفتار پیامبر

^۱. بازگشت به نهج البلاغه مجموعه سخنرانی‌های حضرت آیت الله خامنه‌ای در کنگره‌های بین‌المللی نهج البلاغه ص ۲۴

اکرم علیه السلام و ائمه اطهار علیهم السلام، موجب بروز نکته‌ها و ارائه نظرات جدید خواهد شد. در هر صورت ابتکار و خلاقیت از ارکان پژوهش است، باید پس از مطالعه آراء و افکار بزرگان، زمانی را برای اندیشیدن و نقد و ارزیابی قرار داد و بررسی ابعاد ناشناخته و مبهم را، مقدمه تحقیق و زمینه دستیابی به نکات جدید و ابتکارات مفید قرار داد.

بحمدلله امروز به برکت رهنمودهای مقام معظم رهبری «دامت برکاته» و گسترش فرهنگ «ما می توانیم» شاهد این ابتکارها و کشف‌های علمی هستیم و موسسات دانش بنیان در سطحی وسیع موفق به اکتشافات و اختراعات چشمگیر شده‌اند که همواره خداوند یارشان باد. و روزا روز بر پیشرفت و توفیقاتشان بیفزاید و دشمنان را بیش از پیش مأیوس نماید. پایان این گفتار را متبرک به کلام و توصیه معمار کبیر انقلاب اسلامی حضرت امام خمینی ره می‌کنیم که فرمود:

«اینک امید آن است که شما دانشمندان و متفکران متعهد که در کنگره هزاره نهج البلاغه گرد هم آمدید ابعاد عرفانی و فلسفی و اخلاقی و تربیتی و اجتماعی و نظامی و فرهنگی و دیگر بعدها را به مقدار میسور بیان فرمایید و این کتاب بزرگ را به جوامع بشری معرفی نموده و عرضه دارید که این متاعی است که مشتری آن انسان‌ها و مغزهای نورانی است»^۱.

سید جمال الدین دین پرور

۱. پیام حضرت امام خمینی ره به کنگره هزاره نهج البلاغه - ۲۷ اردیبهشت ۱۳۶۰